

הדיבוק הסובייטי

נחמן ליסט

שה את אוסטריה ואת צ'כוסלובקיה, ואף עשתה חוזה אתה וקיימה אותו בקפידה אחרי ההתקפה הנאצית על פולין ועל רבות מארצות אירופה. היעלה על דעת מנהיגי ברית המועצות לנתק את הקשרים עם וושינגטון, המוקעת בפייהם יום-יום כתוקפן וארכיליסטים? טלפון מיוחד, "האדום", מקשר בין הקרמלין והבית הלבן. ובעוד ראש ממשלת ברית המועצות ושר החוץ שלה טורחים ובאים לניו-יורק בראש פמליה של שבעים איש לעצרת מיוחדת שזומנה לדרישתם — אף זה מקרר יוצא דופן — כדי להוקיע בלווית איומים וגיודופים את מדינת ישראל ככלי-שרת בידי האימפריאליזם (האמריקני, כמובן), מתייחד ראש ממשלת ברית-המועצות שעות ארוכות עם נציגו הראשי של אותו אימפריאליזם עצמו, מצטלם אתו ומחייך אליו, במידה שפניו הרציניים מרשימים זאת. תאמר, עצמתה הרבה של ארצות-הברית גורמת, או הדאגה לשלום העולם — מה חשש איפוא יש לנהוג לפי רחשי הלב הוועם ביחסים עם אוסטריה, למשל, זו הנלחמת בווייטנאם, והימגרשת דיפלומטים סובייטיים חדשים לבקרים באשמת ריגול?

יוצאי-דופן היו היחסים עם מדינת ישראל גם בטרם נותקו, שכן מנוגדים היו לדרכה ומדיניותה של ברית המועצות, הדוגלת בקשרי מסחר ותרבות עם כל הארצות ללא הבדל אידיאולוגיה ומשטר. ואמנם מכרה מוסקבה לאיראן המונארכיסטית נשק רב, קנתה ממנה גז בכמויות עצומות (20 מיליארד מ"מ לשנה) והיא בונה לה מאגר תבואה עצום (קיבולו 300,000 טון) בהל-וואה נוחה (2.5% ריבית לשנה). תמיכה טכנית וחמרית ניכרת מושיטה ברית המועצות גם לתורכיה הקשורה, יחד עם איראן ועם פאקיסטאן, לארצות הברית ובריטניה בברית סנט"ו (ברית בגדאד לשעבר), שהיא קנוניה אימפריאליסטית

פליאה וסוד אופפים את התנהגותה של ברית המועצות הכבירה כלפי מדינת ישראל הקטנה. משהו רגשי, כמעט חולני, מאפיין כאן את הקרה והפראגמטיות בדיפלומטיות. כחידה היה נאוומו ההיסטורי של אנדרי גרומיקו על במת האומות המאוחדות בזכות הקמת המדינה היהודית אחרי המאבק הממושך והעקשני של התנועה הקומוניסטית נגד התנועה הלאומית היהודית. הוא הפליא והדהים בנימתו האנושית הפאתיטית. מני אז, אחרי תקופה קצרה של תמיכה פעילה מאד במדינה נגד המזימה האנגלית והפלישה הערבית, נמשך היחס הרגשי הסובייטי אל מדינת ישראל, אלא בכיוון הפוך — קשוח ואף אכזרי.

בחמישים שנות קיומה עמדה ברית המועצות לא פעם נוכח ניתוק קשרים עם מדינות שונות — כמעט תמיד ביזמתן של האחרות. אפילו רצח בויקוב, שגרירה בוורשה בשנת 1926, לא הניע את מוסקבה לנתק את קשריה עם פולין של פילסודסקי. והנה יחסיה עם מדינת ישראל בתחשע-עשרה נותקו על ידי ברית המועצות פעמיים מטעמים מוזרים. בפעם הראשונה, בשנת 1953, בא הדבר בשל התפוצצות בחצר השגרירות של ברית-המועצות בתל-אביב. היה זה בעיצומה של המלחמה הקרה, כשהתפרצויות והפגנות אנטי-סובייטיות היו מעשים שבכל יום בבריית העולם הבלתי קומוניסטי. בשום מקום לא הגיבה מוסקבה בניתוק הקשרים. והרי דווקא היתה מעשה בתל-אביב, שהיה כידוע מעשה-יחידים, היו לו נסיבות מקילות — עלילת הרופאים, שאף הועידה העשרים הכירה בזדוניותה. "תוקפנותה" של מדינת ישראל, זה היה הנימוק לניתוק האחרון אחרי מלחמת ששת הימים — אכן נימוק מוזר בפי מוסקבה, שקשרה בשעתו יחסים עם איטליה הפאשיסטית ולא נרתעה מלהדק את קשריה עם גרמניה הנאצית לאחר שזו תקפה וכבדה

דית. כתמיכה לפני עשרים שנה כן גלי השנאה למדינה בימינו נובעים משיקולים מדיניים ואס-טרטגיה גלובאלית המיוסדים על ערכו הגיאופוליטי של המזרח התיכון, המיליונים של עמי ערב, המספר הרב של קולותיהם באו"ם, וכן השפעתם על העולם המוסלמי ועל עמי אסיה ואפריקה.

צירוף זה של שיקולים מעצמתיים עם יסודות רגשיים הוא שהוליד את הבסיס "האידיאולוגי" להצגת מדינת ישראל והציונות במונחים כגון "כלי שרת בידי האימפריאליזם", "ריאקציה", "תוקפנות" ו"תשוקת התפשטות" לעומת עולם ערבי שרובו טלית שכולה תכלת אנטי-אימפריאליסטית, עולם שוחר שלום וחופש. אידיאולוגיה זו אינה רואה כל מכשול באיבת הערבים המוצהרת למדינת ישראל, בסירובם להכיר בקיומה ובהכרתם בלי הרף למחות אותה מעל המפה — מה גם שבראש חזית האיבה עומדות אותן מדינות ערביות המתקראות "פרוגרסיביות" ו"סוציאליסטיות". בחסותה של אידיאולוגיה זו מסתלף בידים עים כל מעשה התגוננות ישראלי כנגד חזית השטמה וההשמדה כמעשה תוקפנות וכעדות מובקת על "אכספאנסיוניזם".

מלחמת ששת הימים, מסתבר, ראשיתה נעוצה בדיעות שבאו ממוסקבה על מדינת התקפה ישראלית על סוריה. כך, על כל פנים, סיפר גמאל עבד אל נאצר לעמו בנאום "ההתפתרות" שלו ב-9 ביוני בהתנצלו על ההרפתקה המרה של הצבא המצרי. לדבריו נמסר למשלחת המצרית בוועידה הפרלמנטרית שהיתה במוסקבה במאי, כי ישראל מתכוננת להתקפה רבה על סוריה. ואכן מוסקבה לא הסתפקה בהפצת שמועות בסתר. ב-24 במאי פירסמה ממשלת ברית המועצות גילוי-דעת "על המצב במזרח התיכון" ובו נאמר בין השאר: "ועדת הכנסת לעניני חוץ ובטחון העניקה לממשלה בהחלטתה מ-9 במאי סמכויות לנקוט פעולות צבאיות נגד סוריה. צבאות ישראל שהועברו לגבולות סוריה הועמדו במצב כוננות קרבית. בארץ הוכרז גיוס². גילוי-דעת זה בא שבעה

ותוקפנית במובהק בעיני מוסקבה. ברית המועצות מספקת נפט לספרד של פראנקו¹ וקונה ממנה תפוזים, בעוד שהיא ביטלה את החוזה להספקת נפט למדינת ישראל — דומני, מקרה יחיד ביחסיה המסחריים — והיא מסרבת לקנות פרי-הדר ממנה, חרף הסכומים שעמדו לרשותה ממכירת חלק מרכושה בארץ. מקרה נדיר ובודד מצד מוסקבה הוא גם ביטול ההסכם על ביקורי-החליפין של התזמורות הפילהרמוניות בשנת 1966, בעיצום תקופה קצרה של התקרבות, או ביתר דיוק, של מאמצי ממשלת ישראל להתקרבות. לעומת זאת עינינו רואות את האמנים הסובייטים מוסיפים להופיע בצרפת גם לאחר שעירית טולוז ביטלה את הפסטיבל הסובייטי בתחומה לאות מחאה על עמדתה העויינת של ברית המועצות כלפי מדינת ישראל.

יחסה החרגי של ברית המועצות חל לא רק על מדינת ישראל אלא על הבעיה היהודית בכלל-לה. האידיאולוגיה הקומוניסטית גורסת תמיכה בתנועת השחרור של העמים הקטנים והנרדפים, אפילו היא בורגנית ודתית. עקרון זה חל על כל העמים חוץ מהעם היהודי. הציונות פסולה בעיני ברית המועצות, אף שספק אם יש עוד תנועה לאומית שהיא נושאת אידיאלים חברתיים ונישאת על ידי יסודות סוציאליסטיים כמות. לדידה — גם זה מקרה יחיד ובודד — אין היהודי זקוק לתנועה לאומית, ולקיום לאומי בכלל. יחס זה מגיע לשיאו בהתכחשות למיעוט היהודי בברית המועצות כגוף לאומי בעל זהות תרבותית משלו. אין ספק שיש קשר תת-הכרתי בין היחס הזה לעם היהודי לבין מדיניותה העויינת של ברית המועצות כלפי מדינת ישראל. אך נחטא לאמת אם נאמר כי הקשר הזה הוא הקובע. עובדה היא שמוסקבה ידעה לכרוך יחד ובעונה אחת את תמיכתה הפעילה בהקמת המדינה עם מאסר הסופרים היהודיים והשמדת האינטליגנציה היה-

¹ במוסקבה הכחישו זאת, אולם באותם הימים ממש הגיעו אניות נושאות נפט סובייטי לגמלי ספרד, והע-תונות העולמית הודיעה על כך. ראה "לה מונד", 18-19 ביוני 1967.

² לפי "סרבה" 24.5.67.

"יחד עם תכניות ההתקפה של ישראל מתכננים להכניס לסוריה את צבאותיהן של אחדות מהארצות השכנות הנתונות לשליטתו של האימפריאליזם".⁴

דא עקא, פירושו של מאייבסקי זכה להכחשה נמרצת דווקא מצד הממשלה הסובייטית. בגילויי דעת שלה, שהובא קודם, היא מרימה על נס את הסולידאריות של ירדן ושל לבנון, הגובלות ב־סוריה והנתונות להשפעת לונדון וושינגטון יכן ארצות ערביות ריאקציוניות אחרות כגון כווית וסודאן, "עם המאבק האמיץ של עם סוריה על עצמאותו וריבונותו". העתון "פראוודא" שפיר־סם את שתי הגירסאות הסותרות תוך יומיים לא נע ולא זע. הוא אף לא החליף את תקליט ה־"פרוגרסיביות" כאשר מלך ירדן כרת ברית עם נאצר לשם מלחמה בישראל והעמיד את צבאו תחת פיקוד מצרי (ב־31 במאי) וכאשר נסיכי דרום ערב ומלכי סעודיה ולוב הודוה עם מלחמת ה־"קידמה".

סילוף גם זה של האמת, השימוש ב־"קידמה" לשם גניבת־דעת, וגניבת־הדעת עצמה, שהם סממניו היסודיים של הסטאליניזם, השתפכו עתה על גלי האתר ובעתונות הסובייטית ממש כבימי משפטי הראווה ועלילת הרופאים — וביתר שאת אחרי פרוץ הקרבות. מ־6 ביוני ואילך עוטר דפי "פראוודא" בקריאות: "הפסיקו את התוקפנות של ישראל!" וזמן־מה אחרי הפסקת האש נוספה הדרישה: "על התוקפן הישראלי להיסוג מהשט־חים הכבושים!" שיעור המקום שהקצה העתון הסובייטי הראשון במעלה לישראל אף הוא היה יוצא־דופן. שום מאורע אחר בשנים האחרונות, זולת מלחמת וייטנאם ברגעיה הדראמטיים ביו־תר, לא זכה לתשומת־לב כה רבה. מברקים וכ־חבות מבירות ערב, דוחות ארוכים וסלקטיביים להתמיה משיבות מועצת הבטחון ועצרת ה־אום — שבאו לעורר רושם שכל המדינות, חוץ מארצות הברית, מזדהות עם העמדה הסובייטית — וכן מאמרים וסקירות וקריקטורות לרוב,

ימים לאחר שבצבא המצרי הוכרו מצב־חירום וחטיבותיו הופנו בגלוי ובפומבי רב לעבר תעלת סואץ ומדבר סיני, עם פינוי חיל האום בעקבות דרישת נאצר. קודם לכן הודיע נאצר על חסימת מצרי טירן, ואחמד שוקירי הודיע כי "צבא השח־רור הפלשתינאי" בא במקום חיילי האום. בגי־לוי־הדעת הסובייטי אין זכר לכל אלה. תחת זאת כלולה בו התראה לממשלת ישראל כי "מלוא האחריות למדיניותה התוקפנית תפול עליה", וב־צדה איום בעקיפין: "כל מי שיפתח בהתקפה במזרח התיכון ייתקל לא רק בכוח המאוחד של ארצות ערב אלא גם בהתנגדות נמרצת לתוקפ־נות מצד ברית־המועצות, מצד כל המדינות ש־חרות השלום".

תרמית־הקידמה

ובכן מוסקבה היא אשר יזמה את התוקפנות המדומה נגד סוריה. וכל כך למה? כדי להגן על המשטר ה־"פרוגרסיבי" בדמשק מפני חורשי־ה־עה הישראליים, כך טוענת התעמולה הסובייטית. וכך מספר אחד "פקיד בכיר" של ממשלת ברית המועצות לסופרו המוסקבאי של השבועון הצר־פתי השמאלי "נוואל אובסארוואטאָר" — מעין הד־לפה רצויה ומכוונת, הבאה להצדיק את עמדת ברית המועצות בעיני השמאל הצרפתי הלא־קומוניסטי שהתייצב לימין ישראל. "שירות המו־דיעין שלנו", כך אומר "הפקיד הבכיר", "הת־יחס ברצינות רבה לתכנית הישראלית לערוך פשיטה עמוקה בתוך סוריה ב־15 במאי כדי לה־רוס את קני הקומנדו הפלשתינאיים ואולי גם להרחיבה עד דמשק כדי למגר את הממשלה ה־סורית שם".³ "הפקיד הבכיר" מוסיף לתומו: "באישורנו המלא ריכזו אפוא נאצר את חילותיו על גבול סיני כדי להוכיח לישראלים, כי במק־רה התקפה על סוריה לא תיעזב זו לנפשה". וויקטור מאייבסקי, פרשן בכיר סובייטי, מסביר את גודל דאגתה של מוסקבה לשלום ממשלת סוריה בצביונה המתקדם של זו האחרונה ואומר:

⁴ פראוודא, 22.5.67.

³ Le Nouvel Observateur 14.6.67

בצרפת ובאיטליה, ללמדך כי דעת הקהל בעולם מגנה את התוקפנות הישראלית ותובעת את נסיגת התוקפנים מן השטחים שנכבשו. וכה גדולה אחיזת העינים עד שהציבוריות הסוביטית אינה יודעת דבר אפילו על כשלונה של הצעת קוסיגין בעצרת האו"ם. בתחבולת-רמיה מצרף "פראוודא" את הקולות שניתנו לשתי הצעות ההחלטה הנוגדות — של הבלתי מזדהים ושל ארצות אמריקה הלטינית — ומסיק בחשבון פשוט וחלק כי מאה מדינות דרשו את פינוי צה"ל מעמדתו!...

אגדת האנטי-אימפריאליזם

הטענה שמלחמת הערבים במדינת ישראל היא מלחמה באימפריאליזם הריהי לא רק בדייה אלא גם סילוף מויק של המלחמה הזו. אם יש מקום לראות במאמציהן של ארצות ערביות להשתחרר ממורשת העבר צד של מאבק אנטי-אימפריאליסטי, הנה מופרך הוא לראות במלחמת הערבים בישראל, שהיא גזעונית ואף דתית בצביונה, מלחמה אנטי-אימפריאליסטית, מהגם כשתברו בה כוחות פיאודליים וריאקציוניים אליבא דמוסקבה, כגון סעודיה, כוויית, ירדן, לוב, מארוקו וסודאן.

וכלום עומדת הטענה כי מדינת ישראל היא כלי שרת בידי האימפריאליזם במבחן של אמת? במהותה ובהווייתה הריהי מופת של פיתוח ארץ נחשלת ותקומת עם ומדינה על יסודות עבודה וגיוס כוחות עצמיים מתוך שימוש יעיל בתמיכה ושיתוף-פעולה מבחוץ. אין בה בסיסים זרים ויש אין היא קשורה לבריתות כלשהן. אין לה האמצעים הדרושים לפעולה "ניאו-קולוניאלית", כללית או מדינית, ברשות עצמה, ואין לה הסגרות הדרושות כדי לשמש מכשיר בידי אחרים לפעולה מעין זו. עובדה היא שהמעצמות נשמרות ככל האפשר מידידות עמה. מדיניותן הבסיסית של כל המעצמות היא לבקש את קרבת הערבים. אין למדינת ישראל לא נפט ולא תעלת סואץ. יש לה קול יחיד באו"ם לעומת ארבעה עשר שיש למדינות ערב (יותר מעשרים לכש-

מילאו את דפי העתונות הסוביטית. "איזווסטיא" הקדיש לישראל שבעה מאמרים ביום אחד. עד מהרה גאה נחשול ההונאה והתפשט לבתי-החרושת והקולחוזים. יום נערכו אסיפות ועצרות, וכולן קיבלו החלטות בנוסח אחד וברוח אחת. כה אמר, למשל, י. ק. קוקושקו, "גיבור העבודה הסוציאליסטית" ומנהל מחלקת הנפחות בבית החרושת למכונות על-שם ליכצייב במוסקבה: "אנו מגנים בזעם את התוקפנים הישראלים ומוקיעים את חרפת מעשיהם". וכל ההחלטות היו מעין ההחלטה שנתקבלה, למשל, באסיפת הקולחוז "צ'ורנא זמנה" ליד מינסק "המאשרת פה אחד את פעולת המפלגה והממשלה הסוביטית כלפי תוקפנותה של ישראל". הנוסח והאווירה מזכירים את הימים כאשר בנאומים ובהחלטות מעין אלו היו מוקיעים ב"שאט-נפש" את ה"טרוצקיסטים" והבוכאריניסטים, סוכני הפאשיזם ואנשי הריגול היאפאני, אלה אשר ברבות השנים נתגלו כקרבנות "תקופת פולחן האישיות". נקל לשער מה פעולתה של חשרת תרמית זו על אלה שהאנטישמיות מקננת בהם, מה גם כשהדבר בא כרוך עם עוררות הרגשות הפטריטיים, כמעשה "פראוודא" אחרי מושב מליאת הועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית, שבו תפסה התוקפנות הישראלית מקום בראש, לפני ענין יובל מהפכת אוקטובר. השילהוב הפטריטי בצמוד להחלטות האנטי-ישראליות במאמר הראשי של "פראוודא" דא"מ 24 ביוני וההדגשה על אישור ההחלטות על ידי העם אומרים דרשני. כלום יש בכך כדי ללמדנו על אדישות, אי-רצון ואולי גם מורת-רוח כלפי העמדה הסוביטית בסכסוך הערבי-ישראלי?

גניבת-הדעת באה על ביטויה גם בתופעה אחרת. העולם החפשי כולו חזה מה גדול היה הועצווע בדעת הקהל, לרבות הציבוריות השמאלית, נוכח איומי החיסול על מדינת ישראל. העתונות והרדיו הסוביטיים הסתירו כל זאת. תחת זאת פירסמו מברקים מארצות ערב ומדינות מוסלמיות אחרות מבירות הגוש הסוביטי, חוץ מבוקארשט, ומובאות מן העתונות הקומוניסטית

פילוף התהליכים הסוציאליים

כמובן, המשטמה למדינת ישראל, המטופחת בידי מוסקבה, דבר אין לה עם המלחמה האמי-תית באימפריאליזם. מבחינה מארכסיסטית הרי זו מסלפת אותה ומזיקה לה, שהרי היא עומדת על דרכה של הדיפרנציאציה בקרב החברה הער-בית, אשר בלעדיה לא תתכן קידמה של ממש. מבחינה זו קשה להניח כי אין במוסקבה מי שי-בין כי גורלו המדיני והחברתי של האזור ייחתך לא במלחמות בין ערבים ליהודים אלא בהת-מודדות בין הכוחות הריאקציוניים והפיאודליים לבין הגורמים המעוניינים בקידמה בעולם הער-בי. השנאה לישראל המאחדת את הערבים על מלכיהם ונסיכיהם עם הסוציאליסטים והקומו-ניסטים היא מכשול רציני על דרך ההתפתחות, שהרי היא משמשת "הכשר" לאמירים של כווית ובחריין, הצוברים ומבזבזים הון תועפות מקש-ריהם עם חברות הנפט, לסודאן העושה מלחמת גנוציד בשבטים הנוצרים והאנימיסטיים שבד-רומה, אוסרת על קיום המפלגה הקומוניסטית ומגרשת את נציגיה מהפרלמנט בניגוד לחוקתה ופסק דינו של בית-הדין העליון בחרטום.

שלושה ימים לפני פרוץ המערכה ב-5 ביוני פירסם "פראוודא" מסמכים מועידת המפלגות הקומוניסטיות הערביות בכותרת "ליכוד כל ה-כוחות המתקדמים המהפכניים בארצות ערב", שבהם מדינת ישראל מוקעת כרגיל כמדינה אשר "האימפריאליזם משתמש בה למלחמה נגד תנו-עת השחרור הפרוגרסיבית, לתמיכה בריאקציה והמשטרים הריאקציוניים הרקובים". ובמפורש יותר נאמר שם כי משטרים אלה הם "בערב הסעודית ובירדן, החותרות בפקודת האימפריא-ליום האנגלו-אמריקני להחרף את המצב באזור ולפלג את שורות ארצות ערב". והנה — אוי לאו-תה בושה — בא אותו "פראוודא" עצמו וטפח על פניהם של הקומוניסטים הערביים והבחנותיהם המנוסחות בהרימו על נס את הצטרפותם של "המשטרים הריאקציוניים הרקובים" למלחמה ה-פרוגרסיבית נגד מדינת ישראל. לא יצאו ימים מרובים והמפלגה הקומוניסטית הסורית פירסמה

תצרף גם את הארצות המוסלמיות האחרות). אפילו אירע ואנגליה נזקקה לתמיכה ישראלית (במשבר סואץ), הרי נזהרה משיתוף-פעולה גלוי אתה עד כדי סיכון פעולתה הצבאית. אף דה גול שהודיע חיבתו לישראל בימים שהיתה צרפת שנואה על העולם הערבי עקב המלחמה באלג'יריה, המיר חיבתו משבאה שעת-כושר להפיק תועלת מגילוי ידידות לערבים. ואשר לארצות הברית, הרי תמיכתה הנוכחית במדינת ישראל באה אחרי תקופה ממושכת של נסיונות התפיי-סות עם נאצר ולחץ מדיני אנטי-ישראלי מצד חברות הנפט האדירות הקשורות קשר הדוק עם ארצות ערב.

אם אחרי תשע-עשרה שנות קיומה של מדי-נת ישראל ושלושה נצחונות צבאיים מזהירים עדיין מסרבות ארצות ערב להכיר בקיומה של המדינה ולעשות שלום אתה, הרי זה בעיקר בג-לל מדיניותן חסרת-העקרונות של המעצמות הג-דולות. אולת-ידו של האו"ם ליישב את הסכסוך הערבי-ישראלי נובעת ממדיניות זו שהשלימה עם הלוחמות ועם איומי המלחמה של הערבים בניגוד גמור להתחייבויותיהם לפי מגילת האו"ם, העלימה עין מהתנכלויות הטרור הערביות בג-בולות ישראל וישוביה, אשר מועצת הבטחון נז-הרה מלהגיב עליהן אך אצה בכל הזדמנות לגנות כל תגובה ישראלית כנגדן.

טענת-בדים היא גם טענת התעמולה הסובייטית כי "האימפריאליזם" משתמש במדינת ישראל ל-מיגור משטרים ערביים "מתקדמים". המבלי אין די קולונלים ולייטנאנטים בסוריה, למשל, לתפ-קיד זה? השימוש במדינת ישראל לצרכים אי-מ-פריאליסטיים — אילו גם אפשר היה לדמות את ישראל כ"חרב להשכיר" — עלול רק להזיק ל-"אימפריאליסטים". די לראות את הנזקים שנג-רמו להם עתה, על לא עוול בכפם, על ידי הפסקת זרימת הנפט והסימת תעלת סואץ. לעומתם יצ-אה ברית המועצות בריוח גדול. אמנם המוני-טין של ציודה הצבאי נפגע קשה, אך חדירתה למזרח התיכון העמיקה. היא השיגה במידה מר-בה מה שביקש שלטון הצארים דורות על דורות.

בים ממוסקבה ומקאהיר ומבירות מסרו כולם על דרישתו של ניקולאי פודגורני, ראש הנשיאות של הסובייט העליון בימי ביקורו בקאהיר, בסוף יוני, לטהר את הצבא ואת המנגנון הממשלתי במצרים מן היסודות הבורגניים. אמנם דרישה זו מתיישבת יפה עם המסורת העשירה של פרו-ליטאריאציה ו"טיהורים" בברית-המועצות גור-כח כל קושי ובעקבות כל כשלון בבניית הסור-ציאליזם. לעומת זאת אין הדבר עולה בקנה אחד עם התורה הלניניסטית שייחדה מקום חשוב דו-קא לבורגנות הלאומית בתנועות השחרור של המושבות לשעבר. אף ספק אם הדבר הולם את המיבנה החברתי של מצרים ששכבת המשכילים בה מועטת כל-כך. אך יש ויש "בטיהור" זה כדי לגול מעל נאצר את כובד האחריות על התבוסה ולקומם את קרנם המושפלת של ברית המועצות ונשקה.

אמת, הקצונה המצרית "הבורגנית" כמוה כקצונה הסורית "המהפכנית" הראתה אזלת יד וב-מקרים רבים גם מורד-לב; אך ספק רב הוא אם הטיהורים הנרחבים יצליחו לשנות את המצב. שרשי מפתם של צבאות ערב אמנם חברתיים הם, אך ממין אחר לגמרי. בראשם העובדה כי ה-חייל הערבי חסר את ההכרה המפעמת את צה"ל, כי הוא נלחם על קיום עמו וארצו. השנאה לישר-אל, עזה ככל שתהיה, אף אם תוסיף עליה את תשוקת השוד והרצח, לא תוכל להתמודד עמה. יש כאן שוני אנושי וחברתי עמוק, הזורה לרוח את סיסמות-התעמולה על ישראל ככלי-שרת ביד-די האימפריאליזם. אם החייל הערבי לא למד להשתמש בכלי המלחמה המודרניים, אף זה פרי מצבו החברתי הנחות. אילו השכיל והסכיין למ-כונות וטרקטורים מנעוריו, היה המצב שונה ב-מידת-מה — ולפחות לא היתה תבוסתו מבישה כל-כך. התועלת היחידה העלולה לצמוח מן ה-"טיהור" היא לעקור מן הקצונה והמנגנון הממ-שלתי במצרים יסודות שבדרך הטבע מועדים הם לערער על חברית עם מוסקבה ועל שלטונו של נאצר. ואכן, זו כנראה היתה מטרת ביקורו של פודגורני בקהיר ותוצאתו.

גילוי-דעת ב"פראוודא" (29 ביוני) ובו היא מב-רכת את ברית-המועצות על תמיכתה במלחמת הערבים — ומחזקת ידיה במאבק עם הסינים.

אכן אנשי בעת עקשנים הם יותר מן הקומו-ניסטים הערבים. בידוע שממשלת סוריה התנג-דה לחוזה נאצר-חוסין, הריצה את נשיאה גור-א-דין אתאסי למוסקבה כדי לעשות לעיכוב ה-חתימה, ואף שלחה חבלנים לירדן באוטובוס ש-התפוצץ והרג תריסר חיילים ופקידי מכס ירד-ניים. האם פעלה דמשק מתוך שיקולים מהפכ-ניים או פשוט מכוח שאיפתה להדביר את ירדן תחת השפעתה, ואולי לספחה לסוריה רבה? חו-זה נאצר-חוסין סיכל תכנית זו. אולם דמשק מוסיפה להתנגד, בסוד ראשי המדינות "המהפ-כניות", לועידת פסגה ערבית בהשתתפות חוסין, אשר היא זוממת למגררו מכסאו, ובהשתתפות פיי-סל מלך סעודיה העלול למנוע את סיפוח ירדן לסוריה. "אין לקבל את ירדן וארצות ריאקציו-ניות אחרות למלחמה נגד ישראל בצדנו", הכי-ריז חאלד ג'ונדי, לשעבר האיש החזק בדמשק, מנהיג האגודות המקצועיות והמיליציה שם, באוני שליחו של "לה מונד", ארבעה ימים לפני פרוץ הקרבות. והוסיף: "רק הארצות המהפכניות יכולות להשתתף במלחמה זו. אגב, לדידי עומ-דות ישראל, ירדן וערב הסעודית בשורה א-חת"⁵. וכששאל שליח העתון הצרפתי את ג'ונ-די, המהפכן הנלהב, חסיד המארכסיוז-לניניזם, כעדותו על עצמו, אם תיסבל ישראל לכשתהיה למדינה סוציאליסטית, השיב בלאו מוחלט. אין להשלים עם קיומה של ישראל כמדינה, ולו תהא "סוציאליסטית". ג'ונדי הוא מן השמאליים שב-אנשי הבעת הסורית, הרואים את עצמם, כידוע, סוציאליסטים יותר מנאצר.

מעולם לא היה, כידוע, צביונו הריאקציוני של משטר בגדר מכשול לברית המועצות ולקשריה הבינ-לאומיים. אכן רק אחרי תבוסתם של צבאות הערבים והנשק הסובייטי שבידם, נתפנו במוס-קבה גם לצד "הסוציאלי" של המאורעות. הכת-

⁵ "לה מונד" — 1.6.67.

קוסיגין לנטוש את מדיניות הקיום-יחד בשלום עם ארצות-הברית ועם היבשת האמריקנית כולה. האמנם ריחוקה של אמריקה וקירבתו של ה-מזרח התיכון לגבולות רוסיה יש בהם כדי ליצור הבדלים יסודיים במדיניותה של ברית-המועצות לגבי שני אזורים אלו? שפע הטנקים והמטוסים שמוסיפה ברית-המועצות להשפיע על המדינות שלא חדלו משאיפתן לחיסול ישראל, העקשנות והארסיות המשוקעות במערכה המדינית נגד ישראל, מעוררים הרהורים חמורים. לעומת זאת אין לשכוח כי אותה מליאת הועד המרכזי שהח-ליטה לאחוז בכל האמצעים נגד "התוקפנות ה-ישראלית" ולהושיט כל עזרה אפשרית לארצות ערב, אישרה מחדש את הנאמנות למדיניות הק-יום-יחד בשלום, זו המדיניות הקבועה מימי סטא-לין. כאז כן עתה עיקר דאגתם של מנהיגי ברית-המועצות הוא למנוע מלחמה אטומית מתחום ארצם. סכסוכים רבים וחרפים פקדו את העולם, מהם שברית המועצות היתה מעורבת או מעו-ינת בהם לא פחות מאשר בסכסוך הישראלי-ער-בי. אך קשה להעלות על הדעת כי מה שלא עשתה ברית-המועצות למען ברלין בראשית שנות הח-מישים בתנאים של סמיכות טריטוריאלית וית-רון צבאי מכריע (שלוש מאות דיוויזיות כנגד ששים של המערב), תעשה למען מצרים וסוריה באזור המוקף בסיסים צבאיים עצומים בתורכיה, קפריסין, יוון, לוב, איטליה, ואשר בו משייט ה-צי השישי של ארצות הברית. מה שלא עשתה ברית המועצות למען וייטנאם הקומוניסטית, ש-אהדת העולם נתונה לה, כשהרבה מן המדינות הקשורות בארצות-הברית מסתייגות ממעשיה של זו, היש יסוד וטעם לחשוב כי תעשה נגד מדינת ישראל, הזוכה בתמיכה עצומה של דעת הקהל בארצות רבות, לרבות חלקים מדעת-הקהל של הגוש הקומוניסטי ומן המפלגות הקומוניסטיות וחוגים שמאליים ומתקדמים בארצות המערב?

ברית המועצות חודרת למזרח התיכון מבעד לפתח האיבה לישראל — בהספקת הנשק לערבים, בהגנה נמרצת עליהם באו"ם ובכל אתר, בשיקו-צה המתמיד של מדינת ישראל, בתביעה הנש-

האם מדיניות הקיום-יחד בשלום של ברית המועצות חלה על המאבק בארצות המתפתחות ותואמת את צרכיה? הקולונל הוארי בומדיין, מנהיגה של אלג'יריה, נסע למוסקבה באמצע יוני כדי לברר את השאלה עם מנהיגי הקרמלין. לא ידוע מה התשובה שקיבל. הקולונל חלש הוא באידיאולוגיה, כוחו בנשק. ויתכן כי מיגים וטנ-קים סובייטיים בלבד את הרהוריו התיאורטיים. ואכן זורם הנשק לאלג'יר בכמויות נכבדות, מהם כמעבר למצרים ומהם ישר לצבא של בומדיין. גם סוריה מקבלת את חלקה ביד נדיבה, וכן עיראק שעשתה שמות בקומוניסטים שלה, שגם היא בין ארצות ערב "הפרוגרסיביות". מדיניות הקיום-יחד בשלום עומדת לפני נסיונות קשים. לחץ סין על ברית המועצות דוחף להתערבות פיסית במלחמת וייטנאם. פידל קאסטרו אינו רואה מוצא מבדידותו אלא בעידוד פעולות הג-רילה בארצות אמריקה הדרומית. ועתה דור-שות אחדות מארצות ערב ממוסקבה התערבות צבאית במלחמתם. (אמנם נאצר הכריז, וטעמו ונימוקו עמו, כי אין הוא רוצה בחיילים סובי-טיים...) בברית המועצות גופה, בקרב צמרת המפלגה, קמה כנראה קבוצה המוכנה להסתכן בנסיגה מן הזהירות האופיינית למדיניותה של ברית המועצות בתחומים אלו. כינוס מליאת ה-מוסד העליון של המפלגה הקומוניסטית ה-טוב-יטית ושתי ההתיעצויות של מנהיגי המפלגות בארצות הגוש הסובייטי בזמן אחד מעידים כי מוסקבה היתה אחוזת חרדה נוכח סכנת התמוט-טות עמדותיה בארצות ערב לאחר הכשלונות המרובים שנחלה במרחבי אסיה ואפריקה. קרוב לשער כי העובדה שברית המועצות נמנעת מ-התערבות מרובה יותר במלחמת וייטנאם היא פרי הכרתה כי הנצחון שם יהא בסופו של דבר נצחון לסיין, יחזק את תשוקתה של פקין למנהי-גות העולם הקומוניסטי ויגביר את תביעותיה הטריטוריאליות מברית המועצות. החלטתה של מוסקבה לתבוע מקאסטרו כי יסתלק מחתרנותו ההרפתקנית בארצות אמריקה הלאטינית מעידה עדות מובהקת על גבולות נכונותם של ברו'צ'ייב-

קאלאציה שתבוא מצד וושינגטון — ושתמיכתנו לא תחרוג מכך⁶. למזלה של ברית המועצות ול-אשרו של העולם כולו לא הופעלה זיקת גומלין זו. ה"פקיד הבכיר" מספר על השימוש הרב שנעשה ב"טלפון האדום" בין הקרמלין לבית הלבן כדי למנוע התלקחות במזרח התיכון, ובעיקר התנגשות בין מוסקבה לווינגטון. הוא מטיל, כמובן, את האחריות למה שאירע על מדינת ישראל שלא נשמעה לקוסיגין ולג'ונסון זירתה את היריה הראשונה, אשר עליה קוצף כל-כך גם דה גול בגנותו את ישראל. ואכן נזהרה ברית המועצות מהתנגשות עם ארצות הברית. ספינותיה שבמיימי מצרים לא התערבו. מוסקבה לא שעתה לסיפורי הבדים הפרובוקטיבי של נאצר על התערבות אוירית מצד ארצות הברית ובריטניה, שהמציא אותו לא רק כדי לכסות על תבוסתו האיומה, אלא בעיקר, כמסתבר מדבריו, כדי לעורר את מוסקבה להחרות אחרי ההתערבות האמריקנית. עד היכן ואימתי תוכל מוסקבה לשמור ולהישמר מפני ההידרדרות העלולה לבוא מחמת דבוריה רוויי האיבה ומדיניותה הרת הסכנות? ואם אכן רוצה היא למנוע את העולם ואת עצמה משואת מלחמה — ואין ספק ברצונה זה — התוכל לקיים את רצונה זה בשעה שהיא מוסרת את מפתח לכך בידי אחד נאצר או אחד בומדיין?

⁶ Le nouvel Observateur 14.6.67

נית בלי הרף להיסוג, בשלב זה, אל העמדות שלפני 5 ביוני, ואל גבולות תכנית החלוקה בשלב הבא. ואולם כל זה היה בגדר הנמנע אלמלא הייתה מדינת ישראל קיימת. האם זה שורש הכרתו המחודשת של קוסיגין בזכות קיומה של מדינת ישראל, עשרים שנה לאחר הכרתה על-ידי סטאלין? בימי הגיאות הכבירה של אהדת הציבוריות הצרפתית לישראל, כש"הומאניטה" הקומוניסטית אשר הגן בכל מאמצי כוחו על העמדה הסובייטית נאלץ בלחץ דעת הקהל להתגונן בנפנוף ההכרה הסובייטית בזכות קיומה של ישראל, שאל אחד מקוראי העתון, מה טעם יש לתמוך בזכות קיומה של מדינה ולצייד בה בשעה בשפע נשק את הזוממים להשמידה? ואכן זו השאלה וזה צביונה הפרדוקסלי של המדיניות הסובייטית לגבי מדינת ישראל.

אותו "פקיד בכיר" במוסקבה, שראשית סיפורו הובאה קודם, משהודה כי ריכוז צבא מצרים על גבולות סיני נעשה בהסכמת ברית המועצות, הוסיף כי נאצר החליט על דעת עצמו לדרוש את פינוי ה"קסדות הכחולות" מאזור תעלת סואץ ולסגור את מצרי טירן — "שתי החלטות מסוכנות", כלשונו. "הסבנו את תשומת לבו, כי בשחקו בשני קלפים בבת אחת, הוא מסתכן בתגובות בלתי צפויות... הזהרנו אותו שאנו מתחייבים אם ורק לנטרל את ארצות הברית, זאת אומרת, שאנו נגיב באסקאלאציה דומה על כל אס-